

UDK: 342.4(430)

Bibliid 1451-3188, 8 (2009)

Год VIII, бр. 29–30, стр. 197–216

Изворни научни рад

мр Ирена БАНОВЧАНИН ХЕУБЕРГЕР¹

ПРЕСУДА САВЕЗНОГ УСТАВНОГ СУДА СР НЕМАЧКЕ О САГЛАСНОСТИ ЗАКОНА О ПОТВРЂИВАЊУ ЛИСАБОНСКОГ УГОВОРА СА УСТАВОМ

ABSTRACT

In this paper, the author analyses the judgement of the Federal Constitutional Court of FR Germany made on 30 June 2009 concerning the compatibility of the Law to Ratify the Lisbon Treaty with the Basic Law (the Constitution of FR Germany). After the public hearing that took place on 10 and 11 February 2009 on merger cases on the appeal of several submitters (including fifty members of the Bundestag) the Court made a judgement on 30 June 2009. Some parts of the appeal were rejected as ungrounded, some as inadmissible, while some were accepted and the Court established violation of the Articles 38.1 and 23.1 of the Basic Law (*Grundgesetz*). The Federal Constitutional Court considered the compatibility of the Law to Ratify the Lisbon Treaty and the accompanying laws (the Act Amending the Basic Law (Articles 23, 45 and 93) and the Law Enlarging and Strengthening the Rights of the Bundestag and the Bundesrat in EU Affairs with the Basic Law.

Кључне речи: Лисабонски уговор, преношење надлежности, принцип супсидијарности, демократски дефицит, Основни закон СР Немачке, оцена уставности, *ultra vires*, повреда уставног идентитета

1) УВОД

Савезни уставни суд СР Немачке (СУС) је, у спојеним случајевима поводом жалби више подносилаца (укључујући и педесет чланова Бундестага), након јавне расправе одржане 10. и 11. фебруара 2009. године, донео 30. јуна 2009. године пресуду, којом је поједине наводе жалбе одбио као неосноване, неке је одбацио као недопуштене, а неке

---

¹ Министарство спољних послова Републике Србије.

уважио и утврдио повреду чл. 38.1 и чл. 23.1 Основног закона (*Grundgesetz*). Најпре је СУС разматрао усклађеност Закона о потврђивању Лисабонског уговора.² Потом, СУС је утврдио и усклађеност пратећих закона (Закона којим се мења Основни закон – чланова 23, 45 и 93.).³ На крају, СУС је разматрио и усклађеност Закона којим се проширују и јачају права Бундестага и Бундесрата по питањима ЕУ са Основним законом (Уставом СРН).⁴ Док је сам Закон о потврђивању Лисабонског уговора оцењен као сагласан Уставу, Закон којим се проширују и јачају права Бундестага и Бундесрата по питањима ЕУ (пратећи закон) оцењен је као неуставан (у супротности са одредбом из чланова 38.1 и 23.1 ОЗ), јер Бундестагу и Бундесрату нису дата довољна права учешћа у европским законодавним процедурама и поступку измена и допуна споразума. Ратификациони инструмент СРН за Лисабонски уговор не може бити депонован све док не ступи на снагу уставом предвиђена детаљна правна разрада парламентарних права учешћа.⁵ Одлука је донета убедљивом већином (7:1). У пресуди је приказан процес

² Лисабонски уговор потписан је 13. децембра 2007. године, и објављен у Службеном листу ЕУ *OJ C* 306/1, а Закон о потврђивању Лисабонског уговора усвојен је у Бундестагу 24. априла 2008. године са 515 према 574 гласова. У Бундесрату је Лисабонски уговор потврђен двотрећинском већином 23. мај 2008. године. Председник СРН потписао је Уговор 8. октобра 2008. године. Лисабонски уговор објављен је у Савезном службеном листу од 14. октобра 2008. године. Исти је ступио на снагу 15. октобра 2008. године.

³ Закон којим се мења Основни закон усвојен је у Бундестагу 24. априла 2008. године, а у Бундесрату 23. маја 2008. године. Закон је објављен у Савезном службеном листу од 16. октобра 2008. године. Исти још није ступио на снагу. Ступиће на снагу истог дана када ступи на снагу Лисабонски уговор у односу на Немачку. Међутим, ратификациони инструменти не могу бити депоновани док не ступи на снагу уставом предвиђена елаборација права учешћа везана за Закон о проширивању и јачању права Бундестага.

⁴ Закон којим се проширују и јачају права Бундестага и Бундесрата по питањима ЕУ иако усвојен, још није ступио на снагу, нити је објављен, јер његова садржина захтева измене чланова 23. и 45. Основног закона, док Закон о изменама и допунама Основног закона чека ступање на снагу Лисабонског уговора у односу на Немачку. Ратификациони инструменти Немачке за Лисабонски уговор не могу бити депоновани док не ступи на снагу уставом предвиђена елаборација права учешћа.

⁵ Закон о вршењу права Бундестага и Бундесрата садржан у члану 1. Закона о проширењу и јачању права Бундестага и Бундесрата ствара националне предуслове у Немачкој за вршење права учешћа Бундестага и Бундесрата додељена Лисабонским уговором. Између осталих то су: 1. Право да даје образложено мишљење (приговор супсидијарности); 2. Право на тужбу која се подноси Европском суду правде, преко Савезне владе, у вези законских аката ЕУ којима се крши принцип супсидијарности и, 3. Право да обзнани неслагање са нацртом законског акта ЕУ.

европске интеграције кроз детаљан преглед измена и допуна споразума од Римског уговора из 1957. године до Лисабонског уговора, уз анализу развоја идеје о политичкој интеграцији Европе од Европског конгреса 1948. године у Хагу, преко прагматичног компромиса у виду економске интеграције од педесетих до осамдесетих година и новим заокретом ка стварању политичке уније са Јединствним европским актом из 1986. године, а посебно са Споразумом о успостављању Европског устава из 2004. године (који није прошао на референдумима у Француској и Холандији 2005. године), а чија је садржина великим делом преузета у Лисабонском уговору (ЛУ). Наведене су и институционалне промене и постепена проширења надлежности Уније са посебним акцентом на амандмане које доноси Лисабонски уговор. Иако су у Лисабонском уговору изостављени кључни симболи државности (назив Устав, закон, оквирни закон, застава, химна, монета, дан Европе), измене које уводи Лисабонски уговор, СУС СРН оцењује као суштинске, а посебно укидање структуре ЕУ засноване на три стуба, затим давање правног субјективитета ЕУ, као и проширивање надлежности у новим доменима.

II) ЖАЛБЕНИ НАВОДИ

У свим жалбама подносиоци се позивају на демократски дефицит при избору и у одлучивању европских институција, а нарочито на непоштовање принципа демократске једнакости при избору чланова ЕП. Такође објашњавају да ЕУ није више економска заједница, већ је преузела задатке из политички релевантних области, док преостале „рупе у надлежности“ може и сама да затвори. Жалбе полазе да принцип демократије захтева да одлуке од суштинског значаја доноси парламент. Однос између органа државне власти и народа се не исцрпљује чином избора парламента у одређеним интервалима. Процес формирања мишљења у држави условљен је утицајима различитих погледа, идеологија и интереса народа. У образложењу се наглашава да Савет ЕУ, у коме су само донекле заступљени национални интереси није представничко тело, тако да је формирање народног мишљења веома филтрирано и ограничено. Поред тога, у њему нису заступљени представници националне опозиције. У ЕП се не примењује принцип изборне једнакости, па ЕП не даје довољно демократског легитимитета ни Европској комисији (ЕК), тако да одлуке на нивоу ЕУ не одговарају стандардима демократије развијених демократских држава. Процедура саодлучивања, преименована у Лисабонски уговор у редовну законодавну

процедуру, само је на први поглед правило, јер су предвиђени бројни изузеци. Указује се да ЕП нема средства за сузбијање монопола ЕК у погледу законских иницијатива, као и да надлежност комисије у погледу терцијарних извора права (*Soft law*) сужава право саодлучивања ЕП. Истичу да се одлуке од суштинског значаја могу доносити без пристанка ЕП (само уз његово консултовање) нпр. чл. 87.3 и чл. 89 ТФЕУ у области оперативне полицијске сарадње у спречавању, откривању и истрази кривичних дела. Већина подносилаца жалби указује на чињеницу да државе са малим бројем становника имају непропорционално велики број гласова, у поређењу са државама чланицама са великим бројем становника, (што је посебно осетљиво за Немачку, државу са највећим бројем становника у ЕУ). Такође, указује се на прелаз са једногласног на већинско одлучивање у Савету ЕУ у погледу низа нових питања, што отвара могућност прегласавања. Прешироко дефинисано поље материјалне примене клаузуле флексибилности (чл. 352 ТФЕУ Лисабонског уговора) доводи до недопустиво неограничене надлежности за проширивање сопствене надлежности (*Kompetenz- Kompetenz*). Такође, сматрају да специјална процедура измена и допуна Споразума по чл. 48.6 ТЕУ Лисабонски уговор омогућава амандмане на III Део Споразума (који се односи на интерне политике и акцију ЕУ) без одобрења Бундестага.⁶ Поред тога, наводи се да Закон о потврђивању Лисабонског уговора крши одредбе члана 38. Основног закона, што резултира губитком државности (*statehood*) СР Немачке. Тврде да Лисабонски уговор прелази границе преношења суверених овлашћења које допушта принцип суверене државности. ЕУ постаје субјект међународног права и понаша се као држава. Томе доприноси спољнополитичка „машинерија“ с далекосежним спољнополитичким надлежностима и квази државном природом. У жалбама се наводи да ЕУ поред државне власти, има и државну територију (простор безбедности, слободе и правде) и народ. ЕП више није сачињен од представника држава чланица, већ грађана Уније. Државна заједница створена Лисабонским уговором фактички није заједница суверених националних држава (*Staatenverbund*), заснована на међународном споразуму, већ федерација са правним субјективитетом, која се понаша као држава, са сопственим законодавним органима, властима и

⁶ У ставу 2. чл. 48.6 ТЕУ Лисабонског уговора предвиђено је да одлука о изменама одредби из III Дела ТФЕУ донета једногласно, након консултација са ЕП и ЕК, и ЕЦБ у области монетарне политике, неће ступити на сагу док не буде потврђена у државама чланицама у складу са њиховим уставним захтевима. У ставу 3. истог члана изричито стоји да одлука из претходног става неће повећавати надлежности поверене ЕУ Споразумима.

грађанством. Даље, у истим се износи да је изменама Лисабонског уговора дошло до слабљења и сужавања надлежности Бундестага. Надлежности у приближавању права на пољу кривичног материјалног и процесног права задиру у суштину државне власти, отелотворене у вршењу суверених овлашћења за одређивање материјалног кривичног права и његовом спровођењу.

Питања одбране државе такође су кључни аспекти државности. Губитак надлежности Бундестага да одлучује о распоређивању немачких оружаних снага у области Европских кризних интервенција произилази из одредби члана 42.4 и 42.3 ТЕУ Лисабонског уговора, сходно којима се одлуке о иницирању мисије, за које државе чланице стављају на располагање своје трупе, доносе једногласно у Савету ЕУ (а у Савету ЕУ налазе се представници влада, а не парламената држава чланица). Према подносиоцима жалби овде недостаје навођење да ће се одлуке донети у складу са одговарајућим уставним захтевима држава чланица. Поред тога, право ЕУ има примат над правом држава чланица, што је потврђено и Декларацијом бр. 17 уз Финални акт Лисабонског уговора и приложено мишљење правне службе Савета ЕУ у коме се позива на праксу Европског суда правде и цитира чувена пресуда *Costa /ENEL*.⁷ Из тога произилази и да право ЕУ има примат над Основним законом и искључује оцену уставности СУС-а. У жалбама се још указују и на чл. 48.6 и 48.7 ТЕУ Лисабонског уговора који се односе на поједностављену процедуру ревизије Споразума и на нову тзв. „премостиву“ процедуру и специјалне „премостиве“ клаузуле (*bridging clause*) које ЕУ дају надлежност да одлучује о сопственој надлежности (*Kompetenz-Kompetenz*).⁸ У жалбама се скреће пажња да се новим надлежностима ЕУ у домену унутрашње безбедности и кривичног гоњења задира у језгро државности. Овај

---

⁷ Пресуда *Costa/ENEL*, 6/641, 15. јула 1964. године, једна је од најзначајнијих пресуда ЕСП у којој је Суд први пут указао/заузео став да је Оснивачким уговором створен посебан правни систем који је постао интегрални део правних система држава чланица и да комунитарно право има примат над националним правом.

⁸ ТЕУ Лисабонског уговора уводи нову процедуру измена и допуна тзв. општу премостиву процедуру (*general bridging*) чл. 48.7 и специјалне премостиве клаузуле (*special bridging clauses*) чл. 31.3 ТЕУ (одлуке о заједничкој спољној и безбедносној политици), 81.3. ТФЕУ (мере везане за породично право са прекограничним импликацијама), 153.2 ТФЕУ мере у појединим областима радног права, 192.2 ТФЕУ мере у области политике заштите животне средине, 312.2 ТФЕУ одређивање вишегодишњег финансијског оквира, 333.1 и 333.2 поступак гласања у вези са појачаном сарадњом.

губитак суверенитета држава чланица не може се сузбити ни принципом преношења дела надлежности, који више нема некадашњу ефикасну функцију ограничавања, нити принципом супсидијарности. Ситуација би се могла, по подносиоцима жалбе, исправити само конкретном разрадом у форми ограничених надлежности или негативном листом надлежности и оснивањем независног тела за надзор које би одлучивало о сукобу надлежности. Жалбама се потврђује да заштита основних права није довољна, нарочито због тога што Лисабонски уговор није увео тужбу за заштиту основних права пред Европским судом правде. Такође су ограничене и могућности Бундестага у обликовању социјалне политике у контексту отворене тржишне економије оријентисане на промоцију конкуренције. Законодавство и судска пракса ЕУ промовисањем конкуренције доводе у питање принцип социјалне државе, који намеће обавезу законодавству да балансира социјалне разлике, што је у супротности са чл. 23.1 и чл. 79.3 ОЗ.

III) МИШЉЕЊЕ БУНДЕСТАГА, САВЕЗНЕ ВЛАДЕ И БУНДЕСРАТА

Поводом навода изнетих у уставним жалбама Бундестаг, Савезна Влада и Бундесрат доставили су мишљења у писменој форми у којима су оценили већи број жалби као недопуштене и неосноване, а само у мањем делу као основане. Тако су право на уставну жалбу на основу чл. 38. ОЗ, којом се супротставља актима интеграције по члану 23.1 ОЗ, ограничили само на случајеве када је принцип демократије очигледно повређен. Међутим, надлежни органи сматрају да подносиоци нису у довољној мери образложили разлоге за наведену тврдњу. Жалбе сматрају неоснованим и у погледу компатибилности Лисабонског уговора са ОЗ. Између осталог, надлежни органи сматрају и да је домашај оцене уставности ограничен на нове елементе које уводи Лисабонски уговор. Сам процес интеграције не може бити, по њима, предмет поступка, јер је СУС о томе већ донео пресуду поводом жалби на потврђивање уговора из Мастрихта 1993. године чиме се указује на принцип *res iudicata*. Одлука о еволуцији коју доносе Амстердам и Ница искључена је на основу чл. 93. Закона о СУС. Даље, органи сматрају да се преношењем нових надлежности на ЕУ, или појединих политика, из међувладине сарадње на комунитарни метод, нису прешле границе преносивости суверених овлашћења одређене чланом 79.3 ОЗ. Тврди се и да су државе чланице претрпеле тек незнатни губитак надлежности, а да су заузврат добиле нови политички домашај акције.

Поменути државни органи још сматрају и да су државе задржале суштинске надлежности, а да су питања унутрашње и спољне безбедности и одбрамбене политике, као и економске, пореске и политике запошљавања у потпуности остале у надлежности држава чланица. „Простор безбедности, слободе и правде“ не нарушава територијални суверенитет чланица, већ гарантује сарадњу међу државама, што је неопходно са укидањем унутрашњих граница у ЕУ. У наставку се оспорава да Лисабонски уговор даје Европској унији надлежност да одлучује о сопственој надлежности. Сматра се, да се клаузула флексибилности из чл. 352 ТФЕУ не може тумачити тако да пружа неограничену надлежност за проширивање надлежности (*Kompetenz-Kompetenz*). Њена примена је подвргнута материјално-правним захтевима и процедуралним заштитним механизмима Лисабонског уговора. У том смислу не треба схватити ни одредбе о специјалној процедури измена и допуна Споразума и преласку на већинско гласање у Савету. Подсећајући да је питање прегласавања у Савету већ пресуђена ствар у поступку по жалбама поводом ратификације Уговора из Маастрихта, истиче се да Лисабонски уговор није омогућио усвајање амандмана на споразум без потврђивања СРН. Одлука Европског савета по чл. 48.6 ТЕУ захтева према чл. 59.2 ОЗ доношење закона о потврђивању који усваја Бундестаг. Такође, по члану 48.7 ТЕУ, СРН има право вета у контексту преласка са једногласног на већинско одлучивање. Надлежни државни органи оцењују да је принцип преношења надлежности и даље на снази, а да су државе „господари Споразума“. *Inter alia*, органи сматрају да демократски легитимитет Савета почива с једне стране на уставно-правним основама које регулишу његове процедуре одлучивања, а са друге, на дискурсу који се одвија у Савету. ЕП. По њима, то стање има и демократски легитимитет, што не умањује ни „неједнаки допринос успеху избора за ЕП“ који је последица специфичне структуре ЕУ, изграђене од држава чланица и са специфичним формама демократског представљања. Чињеница да је принцип једнакости свих грађана недовољно остварен при изборима за ЕП произлази из потребе прилагођавања овог принципа једнакости свих држава. Лисабонски уговор јача демократски легитимитет јачањем улоге ЕП, повећањем јавности састанака Савета, увођењем система раног упозорења за надзор над поштовањем принципа супсидијарности чиме се јача положај Бундестага. Даље, могуће је доста уверљиво образложити да није дошло до повреде принципа државног суверенитета будући да ОЗ гарантује државност СРН у форми отворене државности (Преамбула, чл. 23-25.ОЗ), тако да европска интеграција није

само допуштена, већ је и пожељна. Лисабоски уговор не успоставља државност ЕУ. Државност ЕУ није садржана ни у додељивању правног субјективитета ЕУ, а давање нагласка грађанству ЕУ у чл. 14.2 ТЕУ само јача њихов положај демократских субјеката, без конституисања европског народа. Примат комунитарног права, предмет Декларације бр. 17, само жели да истакне карактер ЕУ као заједнице права, а декларација иначе није садржана у нормативном делу Споразума, па не мења постојећу правну ситуацију и не резултира суштинским приоритетом комунитарног права над националним уставом. Лисабонским уговором није напуштена подела на наднационално и међувладино поље деловања. Право на иступање из чланства у ЕУ управо је у супротности са претпоставком о државности ЕУ. Из поменуте констатације произилази да ЕУ нема надлежност за предузимање извршних или принудних мера.

IV) СТАНДАРДИ ОЦЕНЕ УСТАВНОСТИ

У оцени Закона о потврђивању Лисабонског уговора, СУС је за стандард узео право гласа. Објаснио је да право гласа обухвата право на демократско самоопредељење, на слободно и равноправно учешће у вршењу државне власти у Немачкој и повиновање принципу демократије, укључујући поштовање уставотворних овлашћења народа. Као једно од основних права, оно је заштићено уставном жалбом (чл. 38. 1 став 1. и чл. 93. 1. 4а ОЗ). Оцена повреде права гласа такође обухвата бесправно присвајање принципа прописаних у чл. 79.3. ОЗ као „идентитет устава”. Права грађана да слободно и равноправно одређују јавне органе у персоналном и предметном смислу кроз изборе је укорењено у људском достојанству и фундаментални је елемент принципа демократије.

Нису допуштени амандмани Основног закона који утичу на основне принципе постављене у чл. 1. и чл. 20. ОЗ. Ни законодавство којим се мења Устав не може располагати идентитетом слободног уставног поретка. Уставотворна овлашћења не дају мандат представницима народа и њиховим органима да мењају основне уставне принципе садржане у чл. 79.3. ОЗ. Да би се осигурало ефективно вршење права гласа и очувало демократско самоодређење неопходно је да Савезни уставни суд, у границама својих надлежности, надзире да Заједница или њене власти не повреду уставни идентитет својим актима и не прекораче пренете надлежности.

Истовремено, Основни закон је отворен према интеграцији Немачке у међународни и европски мирољубиви поредак. Немачки устав

оријентисан је ка отварању правног система према мирној сарадњи нација и Европској интеграцији. Ни интеграција у ЕУ, нити интеграција у системе за одржавање мира као што је УН, не воде нужно ка промени система вршења јавне власти у СР Немачкој. Насупрот, то је добровољно, узајамно опредељење *pari passu*, које обезбеђује мир и јача могућности обликовања политике путем заједничке координиране акције. Уставни мандат за остваривање уједињене Европе који произилази из члана 23.1. ОЗ и његове преамбуле значи, у погледу немачких уставних органа, да учешће у Европској интеграцији није остављено њиховој политичкој дискрецији. Основни закон опредељен је за европску интеграцију и међународни мирољубиви поредак. Стога се примењује не само принцип отворености према међународном праву, већ и принцип отворености према Европском праву.

Међутим, овлашћење за пренос суверених права на Европску унију, сходно члану 23.1. ОЗ, додељено је под условом очувања суверене државности уставне државе. То може бити спроведено на основу одговорног програма интеграције, у складу са принципом преношења и поштовања уставног идентитета држава чланица, као и без губљења способности СР Немачке да, на сопствену одговорност, политички и социјално уобличава животне услове. Члан 23.1. и преамбула Основног закона се не изјашњавају о коначном карактеру политичке организације Европе. Чланом 23. ОЗ даје овлашћења Немачкој да учествује и развија Европску унију замишљену као заједницу суверених националних држава (*Staatenverbund*). Концепт *Verbund* (Заједнице) подразумева тесну и дуготрајну заједницу држава које остају суверене, заједницу која врши јавну власт на основу споразума, у којој саме државе чланице управљају и у којој народи држава чланица, тј. грађани држава, остају демократски легитимни субјекти. ЕУ се мора повиновати демократским принципима у погледу своје природе и домашаја, као и у погледу сопствене организације и процедуре (чл. 23. 1. чл. 20. 1. и 20.2. 79.3. ОЗ). То значи да ЕУ интеграција не може довести до нарушавања система владавине демократије у Немачкој. Међутим, то не значи да један број утврђених суверених права, или специфичне врсте суверених права, морају остати у рукама државе. Уједињавање Европе на основу заједнице суверених држава у складу са споразумима, не мора бити остварено на начин који не оставља довољно простора државама чланицама за политичко формирање економских, културних и социјалних животних околности. Ово се посебно односи на области које одређују животне околности грађана, нарочито приватни домен њихове одговорности и политичке и економске

сигурности, који су заштићени основним правима, као и на политичке дилеме које нарочито зависе од претходног разумевања културе, историје и језика и које се одвијају у дискурсу политичке јавности организоване од политике партија и Парламента. Доклегод је у овим областима преношење суверених права од посебног значаја за демократију дозвољено, потребно је уско тумачење. Оно се посебно тиче примене кривичног права, цивилног и војног монопола на употребу силе, основних фискалних одлука о приходима и расходима, одређивања животних околности социјалном политиком и важних одлука о културним питањима, као што су школски и образовни систем, одредби о регулисању медија и верским заједницама.

Основни закон не даје немачким државним органима овлашћења да преносе суверена права на такав начин да њиховим вршењем могу да независно успостављају друге надлежности за ЕУ. Основни закон забрањује надлежности за одлучивање о сопственим надлежностима. Принцип преношења не представља само принцип европског права (члан 5.1. ТЕУ, чл. 5.1. став 1. и 5.12. ТЕУ у верзији Лисабонског уговора), већ и обавезу ЕУ да поштује национални идентитет држава чланица (члан 6.3. ТЕУ, члан 4.2. став 1. ТЕУ Лисабонског уговора). Зато програм интеграције ЕУ мора бити довољно прецизан. У мери у којој државе чланице разрађују право садржано у Споразумима на начин да уз примену принципа преношења измене права успостављена Споразумима исти може бити усвојен без поступка ратификације. Законодавни органи у том погледу имају посебну одговорност, независно од Савезне Владе, и то у односу на учешће које у Немачкој, на националном нивоу, мора бити у складу са захтевима из члана 23.1. Основног закона (одговорност за интеграцију). Акт о потврђивању споразума којим се мења Европски споразум и пратећи национални закони морају бити такви да се настави Европска интеграција у складу са принципом преношења, без могућности да ЕУ преузме *Kompetenz-Kompetenz* или да повреди уставни идентитет држава чланица који није подложен интеграцији. За граничне случајеве, по питању, шта је уставно прихватљиво, немачко законодавство мора, уколико је потребно, да прилагоди своје законе који прате потврђивање, како би обезбедио да се довољно развије одговорност законодавних органа за интеграцију.

Поред наведених питања, СУС је још испитивао и да ли правни инструменти европских институција, који се повинују принципу супсидијарности по комунитарном праву (члан 5.2. ЕЦТ, члан 5.1. став 2. и 5.3. ТЕУ Лисабонског уговора), остају у границама суверених овлашћења која су им поверена преношењем овлашћења (оцена *ultra vires*

– оцена да ли је дошло до прекорачења овлашћења). СУС је такође оцењивао и да ли је поштована неповредива садржина уставног идентитета према члану 23.1. став 3. и 79.3. ОЗ. Вршење поменутих надлежности које су предвиђене Уставом, штити основне политичке и уставне структуре суверених држава чланица које су признате чланом 4.2. став 1. ТЕУ Лисабонског уговора, чак и уз прогресивну интеграцију. Њихова примена у конкретном случају следи принцип отворености Устава према Европском праву.

V) СУПСУМЦИЈА - ПОДВОЂЕЊЕ ЧИЊЕНИЦА ПОД ОПШТУ НОРМУ

СУС је утврдио да нема битних Уставних приговора/замерки на Закон о потврђивању Лисабонског уговора. Садашњим статусом интеграције, ЕУ, чак ни након ступања на снагу Лисабонског уговора није достигла облик који одговара нивоу легитимности демократије конституисане као државе. ЕУ није федерална држава, већ и даље остаје заједница суверених држава, на које се примењује принцип преношења дела суверених овлашћења. ЕП није орган представљања сувереног европског народа, већ наднационални орган представљања народа држава чланица, тако да се на ЕП не може применити изборни принцип заједнички за све европске државе. ЕП није ни у погледу састава, нити свог места у структури надлежности институција ЕУ, довољно спреман да доноси репрезентативне и већинске одлуке, као јединствене одлуке о политичком правцу. Оцењивани према захтевима демократије у државама, избори за ЕП не воде довољно рачуна о једнакости, а ЕП није надлежан да доноси ауторитативне одлуке о политичком правцу у контексту наднационалног уравнотежавања интереса међу државама. Зато ЕП не може подржати парламентарну владу и организовати се по угледу на политике партија у систему владе и опозиције, на начин да одлука о политичком правцу донета од Европског бирачког тела може имати одлучујући политички ефекат. Због овог структурног демократског дефицита, који не може бити решен у Заједници држава, даљи степен интеграције који би ишао даље од *statusa quo*, могао би подрити политичку снагу акције држава и принцип преношења суверенитета. Друге одредбе Лисабонског споразума, као што је двоструко квалификована већина у Савету (чл. 16.4. ТЕУ Лисабонског уговора чл. 238.2. Споразума о функционисању ЕУ), елементи партиципативне, асоцијативне и непосредне демократије (чл. 11. ТЕУ Лисабонског уговора), не могу компензовати дефицит Европске јавне власти у поређењу са

захтевима демократије у државама, али ипак могу повећати ниво легитимности Заједнице држава (*Staatenverbund*). Стварањем простора без унутрашњих граница, простора слободе, безбедности и правде, у извесном смислу довело је до смањења територијалног суверенитета, али уз изричит пристанак држава чланица и СРН. Државни ауторитет везан за територију и даље постоји, само у измењеним условима прекограничне покретљивости. Лисабонским уговором ЕУ не добија свеобухватну територијалну власт која би заменила територијалну власт СРН. Даље, грађанство ЕУ изведено је из воље држава чланица и не конституише народ ЕУ, који би самоодређењем, као правни ентитет, дао себи устав. Након ступања на снагу Лисабонског уговора и даље ће постојати немачки државотворни народ. Грађанство ЕУ, унето у примарно законодавство претходним изменама Споразума, изведени је статус који се додаје уз држављанство. Право гласа и право да се буде биран и даље су резервисани (изнад локалног нивоа) за држављане чланица. Народи ЕУ, који су конститутивни у својим државама чланицама, остају одлучујући носиоци јавне власти, укључујући и власт ЕУ, све док не постоји хомогени Европски народ, као легитимни субјект, који би могао изразити своју већинску вољу на политички ефикасан начин, који узима у обзир једнакост у контексту оснивања Европске федералне државе. У Немачкој би придруживање Европској федералној држави захтевало доношење новог Устава, упоредо са декларацијом о одрицању од суверене државности, гарантоване Уставом СРН (ОЗ). У предметном случају се не ради о таквом акту. ЕУ је и даље заједница права (*a union of rule*) заснована на међународном праву, заједница која је трајно подржана намерама суверених држава чланица.

Ступањем на снагу Лисабонског уговора, СРН ће остати суверена држава. Посебно је заштићена суштина немачке државне власти. Подела надлежности Уније, и њихово разграничење у односу на надлежности држава чланица, одвија се у складу са принципом преношења дела надлежности, као и другим механизмима заштите, нарочито у складу са одредбама о вршењу надлежности. Преношење суверених овлашћења на ЕУ, које се изводи на контролисан и одговоран начин, није доведено у питање појединим одредбама Лисабонског уговора. Ово се пре свега односи на поједностављену процедуру измена и допуна (чл. 48.6. ТЕУ Лисабонског уговора). „Потврђивање” СРН у поједностављеном поступку оцене захтева доношење закона у смислу чл. 23.1.став 2. ОЗ као *lex specialis-a* у смислу чл. 59.2. ОЗ.

У мери у којој општа „премостива” клаузула, предвиђена чланом 48.7. ТЕУ Лисабонског уговора, омогућава прелаз са принципа једногласности на принцип квалификоване већине при одлучивању у Савету (ЕУ), или прелаз са посебне на редовну законодавну процедуру, предметни случај могуће је тумачити као амандман на Споразум којег би требало оцењивати по чл. 23.1. став 2. Основног закона. Право националних парламената да објаве своје неслагање (чл. 48.7 (3) ТЕУ Лисабонског уговора) није довољан еквивалент који може заменити захтев ратификације. Зато, представник немачке владе у Европском савету може да се сагласи са изменом Споразума усвојеном применом опште „премостиве” клаузуле, само ако немачки Бундестаг и Бундесрат усвоје закон, сходно чл. 23.1. Основног закона, у року који још треба утврдити, а који као оријентацију узима сврху члана 48.7(3) ТЕУ Лисабонског уговора. Ово се такође примењује и у случају посебне „премостиве” клаузуле у складу са чл. 81.3(2) ТФЕУ.

Не захтева се доношење закона у смислу чл. 23.1. став 2. Основног закона у мери у којој су специјалне „премостиве” клаузуле ограничене на области које су већ довољно одређене Лисабонским уговором и које не предвиђају право националних парламената да објаве своје неслагање. Међутим, у оваквим случајевима требало би пронаћи други одговарајући начин за одговорност за интеграцију Бундестага, и у мери у којој су доведене у питање законодавне надлежности Länder-а, и Бундесрата. Право вета у Савету не може се подићи без учешћа надлежних законодавних органа, чак ни у погледу тема које су већ фактички утврђене у Споразумима. Представник Немачке владе у Европском савету или у Савету (ЕУ) може само прихватити амандман на примарно законодавство применом једне од посебних „премостивих” клаузула у име СР Немачке, ако је немачки Бундестаг и, у мери у којој то захтевају законске одредбе, Бундесрат, потврдио ову одлуку, у року који треба тек одредити, узимајући у обзир сврху чл. 48. 7(3) ТЕУ Лисабонског уговора као оријентацију.

Такође, клаузула флексибилности, по чл. 352 ТФЕУ, може бити протумачена тако да утврђени програм интеграције још увек може бити предвиђен и одређен од стране немачких законодавних органа. С обзиром да се не могу предвидети сви случајеви примене, употреба клаузуле флексибилности по немачком уставу захтева ратификацију Немачког Бундестага и Бундесрата на основу чл. 23.1. и ставова 2. и 3. Основног закона.

Надлежност СУС-а да оцењује уставност није умањена Декларацијом бр. 17 о примату из анекса Финалног акта Лисабонског уговора. Основу и границе примењивости права ЕУ у СР Немачкој чини наредба садржана у Закону о потврђивању Лисабонског уговора, која може бити дата само у границама позитивног уставног поретка. У том смислу, није од значаја да ли је примат за примену права, који је СУС већ суштински признат комунитарним правом, прописан у самим Споразумима или у Декларацији бр. 17 у анексу Финалног акта Лисабонског уговора. То је уједно и аргумент да ступањем на снагу Лисабонског уговора неће доћи до губитка суверености и уставног идентитета с аспекта примата комунитарног права.

Надлежности које су успостављене или продубљене Лисабонским уговором у области правосудне сарадње у кривичним и грађанским стварима, спољно-трговинским односима, заједничкој одбрани и социјалним питањима, у складу са циљним тумачењем Споразума, и да би се избегла иманентна неуставност, могу и морају вршити институције ЕУ тако да на нивоу држава чланица остају задаци који су по свом обиму и суштини правно и практично предуслови демократије. У том контексту, посебна пажња мора се посветити следећим аспектима:

Због чињенице да одредбе о кривичном праву и кривичном поступку могу на посебно осетљив начин да утичу на демократско самоопредељење, одговарајуће основе надлежности у Споразумима морају се стриктно тумачити и примењивати. Употреба динамичних бланко овлашћења сходно члану 83.1(3) ТФЕУ да би се проширила листа посебно тешких кривичних дела са прекограничном димензијом “на основу развоја кривичног права фактички представља проширење надлежности ЕУ због чега се захтева доношење посебног закона по чл. 23.1. став 2. Основног закона.⁹

У области правосудне Сарадње у кривичним стварима, морају бити постављени додатни захтеви који државама чланицама дају посебна права у законодавном поступку (чл. 82.3. чл. 83.3. ТФЕУ: тзв. поступак сигурносне кочнице или *emergency break*).¹⁰ Из перспективе немачког

---

⁹ У чл. 83.1. ТФЕУ садржана је листа посебно тешких облика кривичних дела са прекограничном димензијом с обзиром на њихову природу, последице или потребу да се сузбијају на заједничкој основи.

¹⁰ Новоуспостављени поступак тзв. сигурносне кочнице омогућава члану Савета, који одговара свом парламенту, да спречи усвајање директиве од значаја за кривично право, бар у погледу своје земље, позивајући се на основне аспекте свог система кривичног правосудја.

уставног права, неопходна мера демократске легитимизације путем националних парламената, може се осигурати путем немачког представника у Савету који ће вршити права државе чланице прописана чл. 82.3. и чл. 83.3. ТФЕУ само по инструкцији Бундестага, и у мери у којој је то захтевано законским одредбама, Бундесрата. Након ступања на снагу Лисабонског уговора остаће обавеза парламентарног потврђивања за упућивање оружаних снага у иностранство. Лисабонски уговор не преноси на ЕУ надлежност употребе оружаних снага држава чланица без одобрења државе чланице у питању или њеног парламента. Принцип једногласног одлучивања у Савету о ЗБСП гарантује да се ниједној држави чланици не може наметнути обавеза учешћа у војним операцијама, јер је у овој области изричито искључена примена премостиве клаузуле.¹¹ Лисабонски уговор не ограничава могућност акције Бундестага у области социјалне политике у мери која не би угрозила принцип социјалне државе (чл. 23.1 став 3. и чл. 79.3. ОЗ), и на начин који би угрозио уставност и демократско одлучивање које се тражи у овом контексту. Одбацујући тврдње подносилаца о тржишно оријентисаној економској политици без социјалне димензије, СУС се позива на уношење социјалне тематике у Споразуме и еволуцију кроз судску праксу ЕСП. СУС указује да ТФЕУ садржи одредбе о опредељености ЕУ да осигура економски и социјални напредак држава чланица заједничком акцијом (преамбула), о промоцији високе стопе запослености, путем гаранција адекватне социјалне заштите и борбе против социјалне искључености (чл 9. ТФЕУ). Такође, не истичу се суштински уставни приговори против Закона којим се мења Основни закон (чланови 23, 45. и 93). Повреда демократских принципа према чл. 79.3. ОЗ не јавља се ни по чл. 23.1а ГГ, нити у новој верзији који разрађује право на подношење супсидијарне тужбе као мањинског права, којим се прописује кворум од једне четвртине чланица, али ни по члану 45, став 3 ОЗ, у новој верзији.

---

¹¹ Остаје да се види како ће бити решено питање учешћа Немачке у борбеним трупама ЕУ за брза дејства, које би требало да се распореде у року од 5 до 30 дана, у складу са Протоколом 10. Лисабонског уговора о трајној структурисаној сарадњи у области безбедности и одбране. Брзи одговор био би угрожен ако доношењу одлуке Европског савета мора сваки пут претходити сазивање Бундестага. Предлог да се овај проблем превазиђе издавањем трајног парламентарног одобрења за распоређивање немачких трупа у супротности је са пресудом СУС. Видети: V. T. Pfluger, *Verdict of the German Constitutional Court concerning the Lisbon Treaty: Court Strengthens Parliamentary Prerogative*, Интернет: <http://www.pana.ie/idn/20090810.html>

Насупрот томе, Закон којим се проширују и јачају права Бундестага и Бундесрата у питањима која се односе на ЕУ крши се чл. 38.1. и чл. 23.1. ОЗ, тиме што права учешћа немачког Бундестага и Бундесрата нису разрађена до уставом захтеваног обима. Ако државе чланице разраде Европско право, постављено у Споразумима на основу принципа преношења, на такав начин да само институције ЕУ могу усвојити амандман на Споразум – иако подвргнут захтеву једногласности при гласању у Савету – постоји посебна одговорност националних уставних органа у контексту учешћа. У Немачкој, одговорност за интеграцију на националном нивоу мора се повиновати уставним захтевима, сходно чл. 23. 1. ОЗ.

VI) КОМЕНТАРИ

Пресуда СУС изазвала је бурне реакције немачке јавности и веома подељена мишљења. Занимљиво је да су и присталице и противници Лисабонског уговора нашли потврду сопствених ставова у пресуди, али су је и једни и други критиковали. Једни сматрају да се заснива на старој државноправној школи мишљења која нема везе са реалношћу и суштином ЕУ.¹² У том смислу истиче се да СУС никада себи није дозволио да тако често користи реч суверенитет при описивању позиције СРН у процесу европских интеграција. Замера му се да је фиксиран на стереотип суверене државности, јер сматра да се мора пазити да ЕУ својим обавезујућим одлукама не повреди немачки уставни идентитет и не прекорачи пренете надлежности. Противницима посебно смета оцена СУС да ЕП-у недостаје демократски легитимитет, а да је структурни демократски дефицит оцењиван с аспекта поштовања принципа једнакости. У нешто другачијем контексту замера се и што СУС није истакао чињеницу да је опредељеност за европске интеграције из чл. 23. ОЗ подвргнута стандардима прописаним чланом 20, односно обавези СРН да буде демократска, федерална, уставна држава благостања, са системом поделе власти и правом на отпор. Противници сматрају да чл. 23. ОЗ не треба тумачити као обавезу за интеграцију, поготово ако ЕУ није посвећена демократским, социјалним и федералним принципима, а СУС је констатовао да Лисабонским уговором нису испуњени ови услови. Иако констатују демократски дефицит и закључују да са Лисабонским споразумом ЕУ није постала „демократскија“, противници још замерају и што СУС није из тога извео закључак да СРН не сме да се интегрише у

¹² J. Fischer, *Die Zeit*, 9/7/2009.

такву ЕУ. Између осталог сугеришу стављање резерви на Уговор као што су то учиниле Велика Британија и Пољска. Са друге стране, неки сматрају да је пресуда прошла зачуђујуће неопажено у медијима, од коментатора специјализованих за европска питања, а нарочито међу политичарима. Можда је узрок томе врло згуснута, детаљна правна анализа, а можда и чињеница да пресуда негира темеље европске конструкције и даје правну снагу пракси држава чланица да преносећи одређене надлежности институцијама ЕУ заправо, задржавају коначну одлуку за себе.¹³ Имајући у виду вишедеценијску судску праксу СУС-а, изражену у низу пресуда *Solange*, као и пресудама поводом тужби против Закона о потврђивању Споразума из Мастрихта, став изражен у најновијој пресуди не може много изненадити, јер остаје на линији резоновања овог суда.¹⁴ Значај пресуде *Solange*, огледа се у чињеници да је део из изреке преузет у (тада) новом чл. 23. Основног закона (измењеном приликом ратификације ТУЕ) и названом европски члан.¹⁵

---

¹³ I. Sokatchev, *Coup d'arrêt du Tribunal constitutionnel allemand à la construction européenne*, 16/7/2009. Интернет:http://www.nonfiction.fr/article-2693-coup_darret-du-tribunal-constitutionnel-allemand-a-la-construction-europeenne.htm

¹⁴ Тако је Савезни уставни суд СР Немачке у чувеној пресуди *Solange I*, од 29. 05. 1974. г. одлучио да ће приступити контроли уставности комунитарног права уколико није гарантована еквивалентна заштита оној коју пружа немачки Основни закон. Нешто је ублажио свој став у пресуди *Solange II* из 1986 године у смислу да ће се уздржати од вршења своје надлежности контроле усклађености изведеног комунитарног права са основним правима признатим Основним законом све док Европске заједнице, а посебно пракса ЕСП гарантују на еквивалентан начин ефикасну заштиту основних права од прерогатива јавних власти упордиву са заштитом коју пружа немачки Основни закон. СУС је 7. јуна 2000. године, поводом увозних квота за банане из трећих држава у ЕЗ, још једном разјаснио услове под којима тужба против секундарног комунитарног права (било поводом индивидуалне уставне тужбе, било постављањем питања од стране неког суда) може бити прихваћена (пресуда *Solange III*). У том смислу требало је доказати стварну супротстављеност између концепта основних права на комунитарном нивоу и оног на националном нивоу, као и у погледу смањења њихове заштите. Ово не подразумева просто изједначавање са немачким моделом, већ заштиту која је суштински упоредива, чак иако не постоји идентичност два модела.

¹⁵ Члан 23. став 1. гласи: „За реализацију уједињене Европе, СРН тежи развоју ЕУ који се заснива на поштовању демократије, принципа правне државе, социјалне државе, федерализма и супсидијарности и која гарантује заштиту основних права на нивоу који у суштини одговара оном који гарантује Основни закон. У ту сврху Федерација може пренети права суверенитета путем закона који потврђује Бундесрат”.

Поменута линија размишљања изражена је и у пресуди СУС-а од 12. октобра 1993. године. Разматрајући више тужби против ратификације ТУЕ (већ потврђеног од Бундестага и Бундесрата у децембру 1992. г.), СУС је одлучивао поводом наводне повреде немачке парламентарне демократије, а посебно члана 38. ОЗ.¹⁶ Одбијајући тужбе против Закона о потврђивању ТУЕ, СУС није само подржао своју пресуду *Solange* у области заштите основних права, већ је формулисао и једну нову резерву: задржао је за себе могућност контроле „правних аката европских институција у погледу поштовања граница права суверенитета који им је поверен” (поштовање правила атрибуираних надлежности), што је потврдио у пресуди о Лисабонском уговору.¹⁷

Неки сматрају да пресудом од 30. јуна 2009. године СУС баца прашину у очи не само немачком, већ и народима Европе уверавајући их да се све одвија на демократски начин, иако је управо супротно. Али, оцењују, да се није ни могла очекивати другачија пресуда од суда који је саставни део система државне власти и који, по једном тако осетљивом питању с међународном димензијом као што је потврђивање Лисабонског уговора, није могао донети одлуку која би била у супротности са актуелном политиком.¹⁸ Други објашњавају да се не може очекивати од националног уставног суда да буде страсни еурофил, јер то и није његова улога. Његова улога је да испита да ли процес европских интеграција шкоди националном политичком систему, а нарочито уставном поретку чија је инкарнација. Управо полазећи од чињенице да је ЕУ федерација националних држава, национални парламенти треба да преузму већу

Овај нови члан Устава ојачао је контролу законодавне власти над Савезном владом, поверавајући лендерима (посредством Бундесрата) гаранције у погледу очувања њихове надлежности у оквиру европске конструкције.

¹⁶ Суд је 1993. године одбио тужбу оцењујући да ТУЕ не преноси суверенитет Бундестага на неку наднационалну Европску државу, с обзиром на јасно разграничен и довољно предвидив карактер пренетих надлежности на Заједницу и постојање принципа супсидијарности који „поставља баријеру проширењу ових надлежности”. СУС је такође констатовао да ЕЗ не може имати надлежности које деривира из ње саме. „ТУЕ остварује још тешњу организацију народа Европе, али без државе засноване на европском народу”.

¹⁷ Van Rapenbusch, *Droit institutionnelle européenne, L'arcier*, p. 521. „Ипак, тешко је замислило да се СУС у будућности, позван да разматра вршење комунитарних надлежности, уздржи од обраћања ЕСП у складу са чланом 234. ТЦЕ.”

¹⁸ K. Müller, *Réflexions sur l'arrêt de la Cour constitutionnell allemande sur le Traité de Lisbonne*; Интернет: <http://www.toutsaufsarkozy.com/cc/article04/EkulFpEZVylCpKRrtT.shtml/>, 22. 07. 2009.

улогу у одлучивању о европским пословима. Ово није кочница европске конструкције, већ подстицај да се национални парламенти више баве Унијом, а нарочито питањима преношења надлежности.¹⁹ Канцеларка *Angela Merkel* сматра да је пресудом отклоњена још једна значајна препрека за ратификацију Лисабонског уговора, и најављује споразум владајућих партија о потребним изменама пре савезних избора 27. септембра. Изражавајући задовољство због јасноће којом је СУС одлучио о компатибилности Лисабонског уговора са Основним законом, *F. W. Steinmeier*, је изјавио да ће Лисабонски уговор бити ратификован ове године.²⁰ Потпредседник СУС *A. Vosskuhle* изјавио је поводом пресуде о сагласности Закона о потврђивању Лисабонског уговора, са ОЗ – „врата европске федералне државе су и даље отворена“.²¹ Немачки парламент је током лета припремио нови пратећи закон који је био на дневном реду ванредне седнице Бундестага 26. августа и 8. септембра 2009. године, а 18. септембра 2009., Бундесрата. Пет највећих немачких политичких партија (ЦДУ/ЦСУ, СПД, ФДП, Левица и Зелени) постигле су 18. августа договор о законским изменама предвиђеним у пресуди СУС. Тиме су отклониле кључну препреку за ратификацију ЛУ пре предстојећих избора 27. септембра 2009. године. Нови закон обавезује владу да детаљно и у најкраћем року обавести парламент о питањима ЕУ. Договор је зауставио максималистичке захтеве ЦСУ, сестринске партије ЦДУ канцеларке *Merkel*. ЦСУ је користила пресуду да би тражила још већи утицај националног парламента на одлучивање о ЕУ пословима, захтевала да влада консултује немачки парламент у ЕУ преговорима, као и увођење референдума за пријем нових чланица. Међу 14 тачака ЦСУ, био је и захтев да немачки СУС има последњу реч у тумачењу Лисабонског уговора. Међутим, према постигнутом договору, Бундестаг ће имати приступ свим релевантним документима и могућност да даје мишљења у вези са свим питањима која влада разматра на ЕУ нивоу. Ова мишљења немају правно обавезујући карактер, тако да ће влада бити слободна у одлучивању, с тим да ће морати да оправда своје одлуке пред парламентом. По мишљењу премијера Луксембурга *J. C. Junkera* измене

---

¹⁹ A. Schwall-Duren, *L'arrêt d Karlsruhe n'est pas une gifle au traité de Lisbonne !* Интернет: <http://www.liberation.fr/monde/0101582927-l-arret-de-karlsruhe-n-est-pas-une-gifle-au-traite-de-lisbonne>

²⁰ German leaders hail court's green light for EU reform treaty, AFP, Reuters; Интернет: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4444969,00.html>

²¹ *Neue Juristische Wochenschrift*, 7/7/.2009/

које су тражиле неке немачке снаге представљале су озбиљнију претњу за Лисабонски уговор од ирског референдума.²² Бундестаг је 8. септембра 2009. године са 446 гласова за, 46 против и 2 уздржана усвојио измењени Закон којим се проширују и јачају права Бундестага и Бундесрата по питањима ЕУ. Тиме је омогућен наставак поступка ратификације Лисабонског уговора у Немачкој. Након гласања у Бундстагу оцењује се да пресуда СУС неће оставити трајнији утицај на политику СРН према ЕУ.²³ Неки оцењују и да „стручњаци за ЕУ у парламенту нису ништа научили од пресуде СУС“.²⁴

У овом тренутку Лисабонски уговор ратификовале су 23 државе чланице ЕУ међутим, за ступање на снагу Уговора неопходно је да то учини свих 27. Поновљени референдум у Ирској најављен је за 2. октобар 2009. године.²⁵ Остаје да се види да ли ће председници Чешке *Vaclav Kalus* и Пољске *L. Kaczunski* потписати Законе о потврђивању Лисабонског уговора. Председник ЕК *J. M. Barroso* изразио је уверење да ће на јесен бити успешно окончане процедуре ратификације у свим државама чланицама.²⁶

---

²² German parties remove hurdle for EU treaty ratification, nda/AFP/Reuters/ap, Editor K. James, 19/8/2009/. Интернет: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4581888,00.html>

²³ J. Techau, La ratification du Traité de Lisbonne franchit un obstacle en Allemagne, 8/9/2009. Интернет: <http://actualite.aol.fr/actualite-monde/la-ratification-du-traite-de-lisbonne/article/2009090812120071754091>

²⁴ M. Kleber, “La ratification du Traité de Lisbonne franchit un obstacle en Allemagne”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 8/9/2009/; Интернет: <http://actualite.aol.fr/actualite-monde/la-ratification-du-traite-de-lisbonne/article/2009090812120071754091>

²⁵ “Lisbon II referendum set for 2 October”, RTE, 2/72009/; Интернет: <http://www.rte.ie/news/20090708/eulibon.html>

²⁶ Интернет: http://www.lemonde.fr/europe/article/2009/06/30/la-cour-constitutionnelle-allemande-suspend-le-processus-de-ratification-du-traite-de-lisbonne_1213344_3214.html